

УДК 821.161.2-14.09:[784.71:355.425(477.8)]"19"УПА]
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.250>

ГЕРОІКА ПОВСТАНСЬКИХ ПІСЕНЬ

Ганна СОКІЛ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8352-2124>

докторка філологічних наук, професорка,
кафедра української фольклористики,

Львівський національний університет ім. Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: gan.sokil@gmail.com

У статті йдеться про героїчний зміст пісень періоду ОУН-УПА, прославлення та величання учасників визвольних змагань. Розглядаються домінантні позиції військової героїки як втілення етнокультурних ціннісних орієнтирів українців. На сучасному етапі в період активної боротьби проти московських загарбників особливо актуальними стають дослідження про героїчні подвиги українських воїнів. Об'єктом дослідження є повстанські пісні, предметом — сфера героїчного, трактування його як найвищого виявлення самовідданості й мужності в бою, зображення й поетизації духовної величі захисників України. Мета запропонованої статті — проаналізувати проблеми вияву героїчного в повстанській пісні засобами поетичного слова, розглянути зв'язок із категоріями естетичного й трагічного, розкрити образ героя-повстанця крізь призму героїки. Акцентовано на закономірності трагічного в концептуально-подієвій та емоційній сферах. У контексті сучасних викликів спроектовано співзвучність повстанських тез із гаслом «Герої не вмирають». Зроблено спробу зіставлення героїчних мотивів повстанських пісень з основними ідеями, втіленими в окремих документах, які перебували в розпорядженні воїнів, а саме Декалогу («Десяти заповідей українських націоналістів»), підкреслено тяглість народної пісні та спроектованість її на сучасні події, популярність героїчної тематики та перспективність дослідження її для наступних студій.

Матеріалом для статті послужили опубліковані фольклорні тексти, а також польові матеріали. Методологія дослідження ґрунтується на комплексному залученні різних методів, принципів і концепцій соціогуманітарних наук, зокрема аналітико-теоретичного, міждисциплінарного.

Ключові слова: героїчне, трагічне, саможертвність, образ повстанця, відвага, мужність, сфера свободи, дух нескореності.

Hanna SOKIL

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8352-2124>

Doctor of Philological Sciences, Professor,

Ivan Franko National University of Lviv,

1, Universytetska Street, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: gan.sokil@gmail.com

HEROISM OF REBEL SONGS

The article investigates the heroic content of the songs of the OUN-UPA period, glorification and exaltation of the participants of the liberation struggle. The dominant positions of military heroism as the embodiment of ethno-cultural values of Ukrainians are considered. Currently, during the period of active struggle against the Moscow invaders, studies of the heroic deeds of Ukrainian soldiers are particularly *relevant*. This theme, depicted in folklore works, has become a powerful resource in the establishment of patriotism, a symbol of defiance, moral and ideological principles of a man.

The *object* of research is insurgent songs, and the *subject* is the heroic area, its interpretation as the utmost manifestation of selflessness and courage in battle, as well as the depiction and poetization of the spiritual greatness of the defenders of Ukraine.

The *purpose* of the proposed article is to analyze the problems of manifestation of the heroic actions in the rebel song by means of the poetic word, to consider the connection with the categories of aesthetic and tragic, as well as to reveal the image of the rebel hero through the prism of heroics. The regularity of the tragic in the conceptual-event and emotional spheres is emphasized. In the context of modern challenges, the consonance of rebel theses with the slogan «Heroes do not die» is projected. An attempt was made to compare the heroic motifs of rebel songs with the main ideas embodied in certain documents that were at the disposal of the soldiers, namely the Decalogue («Ten Commandments of Ukrainian Nationalists»); the continuity of folk song and its projection on modern events, the popularity of heroic themes and the prospects of its study for further research were emphasized.

Published folklore texts and field materials were used as the material for the article. The research *methodology* is based on the complex involvement of various methods, principles and concepts of socio-humanities, in particular the analytical theoretical and interdisciplinary.

Keywords: heroic, tragic, self-sacrifice, the image of the rebel, courage, valor, the domain of freedom, the spirit of rebellion.

Вступ. Кожен народ має своїх героїв, імена яких прославляє в літературі, образотворчому чи музичному мистецтві, фольклорі. Українці — не виняток. Однак відсутність державності тривалий час спричинилася до того, що їхні імена забороняли визнавати, а тим більше, величати своїх справжніх героїв. Нам довелося пережити так званий період кривих дзеркал, у якому тих, хто насправді заслуговував номінації «герой», засуджували як «ворога народу». Хоча де-юре довгий час такої країни як Україна не існувало, де-факто вона була, за її визнання та незалежність боролася цілі покоління наших героїв. На сьогодні залишається ще багато не з'ясованих проблем у наукових дослідженнях з фольклористики, зокрема розставлення акцентів у студиях про героїчні подвиги справжніх народних оборонців, які неминуче треба вивчати, щоб виховувати молоде покоління на правдивій історії, щоб краще зрозуміти витоки героїзму, відваги та самовідданості наших сучасних воїнів. Тому *об'єктом* вивчення стали повстанські пісні, а *предметом* дослідження — сфера героїчного, трактування його як найвищого виявлення самовідданості й мужності в бою, зображення й поетизація духовної величі захисників України. Особливо *актуальними* такі питання постають сьогодні, коли знову точаться бої на українській землі зі споконвічним московським ворогом.

Величезний пласт документів з історії національно-визвольної боротьби українців не потрапив до державних архівів з відомих причин. Чимало різноманітних матеріалів знищено у період довготривалої окупації советським союзом. Однак те, що не знайдено в архівосховищах, що не зафіксовано вчасно від учасників визвольного руху, збережено частково в етнічній пам'яті, зокрема народній пісні.

Українська народна пісня відіграє важливу роль у пробудженні національного духу. У ній оспівуються картини героїзму оборонців рідної землі. На прикладах фольклорних текстів простежується безперервність ідей лицарства, високих ідеалів, у яких викристалізувалася героїчна історія нашого народу. Такими є народні твори про національно-визвольні змагання українців у ХХ ст., що стосуються боротьби Української Повстанської Армії з російським агресором. Це здебільшого пісні про героїчні подвиги молодих, але сильних духом воїнів.

Матеріалом для нашого дослідження послужили опубліковані фольклорні тексти, а також польо-

ві матеріали. *Методологія* дослідження ґрунтується на комплексному залученні різних методів, принципів і концепцій соціогуманітарних наук, зокрема аналітико-теоретичного, міждисциплінарного.

Основна частина. Висвітленням проблеми героїчного у фольклорі займалися різні дослідники. Здебільшого в полі зору була героїка народних дум, билин (Н. Малинська [1], Н. Ярошенко [2]), народної прози (В. Сокіл [3], Н. Рудакова [4]), казок (А. Стратілат [5]) та ін., значно менше уваги приділено пісенним жанрам.

Поняття героїзму займає одне з пріоритетних місць у повстанському фольклорі й тлумачиться як найвище виявлення самовідданості, мужності у виконанні громадянського обов'язку. З ним тісно пов'язані спільнокореневі поняття «герой», «героїка» та інші. Герой — видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою. Цікаво, що генеза слова зводиться до запозичення з латинської «*heros*», яке походить від грецького «*вождь*», «*воїн*», «*герой*», спорідненого з латинським «*servo*» — «стерезу, бережу, охороняю» [6, с. 500]. Відповідно героїка включає в себе героїчний зміст, героїчний аспект яких-небудь подій, чиєсь діяльності, а відтак героїзувати — це значить вбачати в комусь чи чомусь героїку, наділяти героїчними рисами. Важливо підкреслити, що в українській мові поруч із словами «героїка», «героїчний» вживається «звитяга», «звитяжний».

Героїчне в усній словесності (як і в художній літературі) — утвердження «засобами художнього слова духовної величі людини, зображення і поетизація її мужності й самовідданості в ім'я ідеалів справедливості й високої моралі» [7, с. 413]. Це досить потужне й масштабне явище у фольклорній традиції, суть якого проявляється у звершенні великих за суспільним значенням дій, що відповідають важливим потребам історичного розвитку.

Як одна з форм вияву піднесеного, високого героїчного пов'язане з категорією прекрасного, зокрема зі сферою свободи людини, і проявляється у пошуках виходу з надзвичайних ситуацій. Важкі обставини, скрутний період під час воєнних подій спонукають кожного робити свій вибір. Аналогічне відбувається й тепер (хтось бере зброю і йде воювати, хтось служить у лавах Збройних Сил України, Національної гвардії, надійно захищаючи Батьківщину на передо-

вій чи в тилу, інший волонтерить, а декого обставини змушують покинути країну, щоб уберегти життя своїх дітей, інший просто кидає все і втікає з країни, коли навіть немає прямих загроз). Саме в такий час і проявляються люди вільні, які здатні жертвувати життям заради високих цілей. Про них і складають пісні, переказують про їхні героїчні подвиги.

Образ повстанця у піснях — герой, який бореться за незалежність власною кров'ю. І народ, і письменницька еліта знає та цінує поетику героїзму й незламності. «Хто Герой? — питаєш. Всі вони — Герої, Стрільчики-хлоп'ята у сталевій зброї» [8, с. 40], — писала про подвиги січових стрільців Уляна Кравченко. Так само можна заявити і про вояків УПА, як і йдеться в одній з народних пісень:

*Здригнулися гори, заридали ріки,
Героями стали повстанці навіки* [9, с. 232].

Важливі подвиги учасників національно-визвольної боротьби народ намагався увіковічнити в своїх творах, вважаючи таким способом, що той, хто бореться за українську незалежність, — той уже герой. Фольклорна свідомість українського етносу зберегла чимало цінного матеріалу для возвеличення своїх героїв, що закріплено в різних категоріях. Однією з них є категорія гармонійного, згідно з якою народ-хлібороб має вільно працювати на рідній землі, примножувати її багатства, дбати про матеріальний і духовний достаток. Коли хтось порушує гармонію, народ змушений перейти від звичного способу життя до екстремального, замість землероба стати воїном.

Героїчне пов'язане з категорією прекрасного і гармоніює зі свободою. Людина естетично сприймає докільця, саму себе й суспільство, в якому вона живе. Краса залежить від реальних цінностей певної ідеї для свого етносу. Те, що для роду, народу є важливим, корисним, виступає символом могутності, оцінюється як прекрасне. Сфера свободи у піснях проявляється насамперед у самостійному виборі: юнак ні на мить не вагається, щоб стати на шлях боротьби:

*Будь здорова, родинно,
Ти, дівчинонько, прощай,
Бо до УПА йду служити,
Визволяти рідний край¹.*

¹ Зап. 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., в с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

У пісні показано це вже як факт звершеної дії: через прощання з родиною зображено готовність юнака стати в лави борців. Чітка мотивація вибору — визволяти рідний край, служити в УПА, — яскраво підсилює його рішучість і впевненість у своєму виборі. Наскільки авторитетною була ця армія, свідчать рядки інших пісень: «І пішов він до рідної, до своєї УПА», «він боровся з червоними в славних лавах УПА» (т. 11, с. 203). Епітети «рідної», «своєї», «славної» розкривають позитивні емоції тих, хто пішов служити до лав УПА. Коли йдеться про волю, незалежність України, ніщо не може перешкодити їй захисникам:

*І ви пішли, як ті орли.
Ні мамин плач, ні крик сестри
Не зупинили вас на мить².*

Незважаючи на те, що в українському суспільстві високо цінується родинна любов, повага до батьків, братів-сестер, усе ж почуття громадянського обов'язку значно перевищує їх (порівняймо вчинки наших сучасників, які масово йдуть до лав Збройних Сил України добровольцями, активно повертаються з інших країн, де перебували до повного масштабного вторгнення російського агресора, щоб стати на захист Батьківщини). Недаремно в пісні вжито таке яскраве порівняння героїв з орлом — птахом-символом свободи, волі, широкого простору, незалежності.

Важливо підкреслити, що воїни УПА діяли в руслі необхідності, вони не могли запобігти невідворотному (несподіване потрапляння в оточення ворога, наприклад, через нестачу зброї, через зраду тощо). У такому випадку категорія піднесеного, високого — це сфера несвободи людини, на відміну від прекрасного, що виявляється сферою свободи. Але й тоді вибір залишався за ними. Скажімо, 12 повстанців із с. Верхня Рожанка на Бозникуватці (Львівщина), яких оточили російські війська МГБ, спробували вирватися з ворожого кільця, але марно, бо сили були не рівні: 80 проти 12. Тоді українські підпільники заспівали свою улюблену пісню «Ну і що ж, як прийдеться умерти», попрощалися і самі пострілялися, щоб не потрапити до рук окупантів [9, с. 232; див також: 10, с. 20—23]. По-

² Зап. 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., в с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

вністю досягнути масштаби таких і подібних героїчних подвигів не зразу можна. Інколи для цього потрібен тривалий час, навіть цілий історичний період чи нові покоління.

Повстанські пісні наскрізно пройняті духом боротьби. У них простежується тяглість героїчного з попередніх часів, сила духу всіх тих, хто захищав свою рідну землю:

*Як славно бувало козацькі сини
Боролись до смерті, загину.
Боротись будемо, соколи, всі ми
За нашу вільну Україну³.*

Воїни УПА відчують себе прямими нащадками козаків, що надає їм рішучості, впливає на інтенсивність дій:

*Ми українські партизани,
Нащадки славних козаків,
Щоб нарід визволить з кайданів
Ми б'єм проклятих ворогів [11, с. 39].*

В деяких текстах прямо вказується на тісний зв'язок із славою попередників: «*Бо нас у бій благословить Могутній дух Мазепи*»⁴; «*Наливайко і Павлюк, і Тарас Трясило Із могили кличуть нас на правее діло!*» [11, с. 429]; «*Машерують вже повстанці, як колись ішли стрільці*» [11, с. 58]. Усіх об'єднує могутній дух Бандери:

*А діло помсти розпочнуть
Бандерові соколи;
На клич Бандери йдуть полки завзяті,
Їх привітають нетрі лісові⁵.*

Воїни УПА в піснях зображені мужніми, відважними захисниками. Часто тексти містять заклики до співгромадян іти в ряди цієї армії, ставати воїнами, обороняти й захищати рідну землю від чужинців: «*Хто живий, ставай до бою Проти лютих ворогів*»⁶. Чимало народних творів вказують на масовість, активну участь молодих людей у боротьбі:

³ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

⁴ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

⁵ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

⁶ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

*Там десь далеко у лісах
Зійшлися партизани,
Щоби за волю України
Боротись з москалями⁷.*

Типовість явища підкреслює узагальнена картина перебування воїнів саме в лісах. Ліс — основне місце буття українських повстанців. Ініціальна формула-зачин з просторовою вказівкою «там десь далеко в лісах» спрямовує увагу на місце розповсюдження повстанських загонів здебільшого в лісистій місцевості, що давало змогу добре замаскуватися, краще й глибше заховатися від ворога. Знову ж наголошено в пісні, з якою метою зібралися тут наші герої — «за волю України боротися з москалями»:

*Бо вже зійшла зоря ясна
Над нашими братами,
І розпочався бій святий
З московськими катами⁸.*

Битва за свободу — це свята справа, від якої залежить доля не лише якоїсь окремої особи, а цілого народу. Тому в пісні «бій святий», бо з його перемогою прийде нове вільне життя, якого споконвіків прагне український народ. Прямі картини звитяги повстанців пройняті яскравим духом нескореності, вражають безстрашністю у важкій боротьбі, міцною та непохитною вірою в перемогу:

*Ні кров, ні рани, ні борня
Не звернуть нас з дороги.
Ясна мета для всіх одна:
«У бій за край до перемоги!» [11, с. 37].*

Відважні захисники, молоді, мужні, відчайдушно кидаються в нерівний бій з ворогом, щоб захистити свій край, незважаючи на небезпеку. Коли боротьба героя за свободу вимагає самопожертви, героїчне переходить у трагічне. Між життям на боці ворога (тобто зрадою) і смертю вони обирають друге. І таких героїв має кожне село, кожен край в Україні, де лиш проходили криваві бої з ворогом. Скажімо, героїчну загибель шістьох повстанців, котрі мали псевда «Лицар», «Габ», «Зенко», «Назар», «Босий», «Гай», оспівано в народній пісні з Бойківщини «Там над Підсухим, де густі ялиці», в якій привертає ува-

⁷ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

⁸ Записано 4 липня 2017 р. від Дудини Параски, 1937 р. н., у с. Новий Мізунь Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Особистий архів Г. Сокіл.

гу епізод, пов'язаний з молодим повстанцем. Його не змогли зламати вороги, навіть обіцяючи йому за зраду зберегти життя. Наче клятва, водночас і вирок, пролунали слова молодого воїна:

*Не питайте, кати, я вам правди не скажу,
Про повстанців не будете знати.
Я за своїх друзів, українських борців
Можу чесно і славно вмирати!*

Образ повстанця конкретний, водночас у ньому узагальнено типовий образ мужніх, витривалих, стійких лісових хлопців, для яких честь і слава дорожчі навіть за життя. В останні хвилини вони думають не тільки про своїх рідних, а й про долю Батьківщини. Тому й завершується цитована пісня традиційною фразою, що характерна для більшості творів цього пласту усної словесності: «*Ще раз крикнув «Гай»: Україно, прощай!*» [12, с. 146—152].

Подібний епізод, що свідчить про типовість явища, описав Григорій Дем'ян у праці «Гуцульщина у визвольній боротьбі ОУН і УПА», який дозволимо собі зацитувати: «4 листопада (1948 р.) в лісі біля села Річки Косівського р-ну два місцеві повстанці копали криївку. На них несподівано напав відділ оперативників, які встигли оточити українців. Одному з повстанців удалося вирватися з ворожої пастки, а другий, що мав псевдо «Гай», був зненацька захоплений живим. Емгебісти застосували до нього звірячі тортури, вимагаючи інформації про те, хто з гуцулів допомагає українським повстанцям. Російські кати пекли його гарячим залізом, жорстоко били в найбільшій місця, намагалися зламати морально, але Гай відповів: «Я вам нічого не скажу. Я вам не маю що сказати. Я тільки можу сказати своєму другові, а не ворогові. Свого народу не зраджу». Скатований до невпізнання, молодий гуцул-герой помер від тортур» [13, с. 40—41]. Зіставлення двох народних текстів свідчить не лише про подібність події, яка могла відбуватися в різних місцях, а й підкреслює вірність воїна своїй ідеї. Особливо вражає героїчний вчинок молодого повстанця, його мужня поведінка, впевненість. Відповідь ворогові перегукується в прозовому творі з рядками цитованої вище пісні, що ще раз вказує на масовий характер таких випадків і відображення їх як у пісенному, так і в прозовому фольклорі.

У сфері трагічного осмислюються всезагальні проблеми буття, які також пов'язані з пошу-

ком вибору, та виходу з певної ситуації. Період національно-визвольних змагань вимагає пошуку виходу не лише для окремої особи, а значно ширшого — для цілої нації, оскільки вирішується проблема всього народу, проблема буття етносу, якому загрожує фундаментальне знищення. Однак варто підкреслити, що загибель героя набуває трагічного звучання тільки там, де людина вважається найвищою цінністю, людина, яка живе і бореться заради інших, і суспільні інтереси стають змістом її життя. Тому, з одного боку, існує неповторна індивідуальна своєрідність і цінність особистості, а з іншого — герой, що загинув, продовжує жити в пам'яті суспільства. Усе це викликає почуття безповоротної втрати людської індивідуальності, людини-індивіда (і звідси туга й смуток):

*А сестра плаче і ридає,
Щодня виходить за село,
Чи не вертає любий братчик,
Чи не побачить більш його* [11, с. 22].

Глибокі родинні почуття і краса родинних стосунків: сестра тужить за братом, виглядає його з поля битви, чекає і сподівається на зустріч, — ще більше загострюють відчуття втрати, трагічності. І в цей же час виникає ідея продовження життя героя серед народу (і звідси мотив радості):

*Не плач, сестричко, не журися,
Поглянь у синю далечинь —
Твій брат умер, та жити буде
В піснях майбутніх поколінь!* [11, с. 23].

Так увіковічено в пісні борця за волю України, бойового командира УПА Василя Івахіва. Трагізм героїчних вчинків має оптимістичне забарвлення — торжествує справа, в ім'я якої загинув воїн. З особливим піднесенням сприймає народ патріотичну героїку пісні, відчуття потреби стати на захист рідної землі, захоплюється самопожертвою та відданістю цього повстанця, прямо іменує його вже своїм героєм («Упав як лицар України», «Геройська смерть сплела вінець», «Прощай, герою України») [11, с. 23]. Ключовим моментом для вшанування того чи іншого героя є насамперед те, що він зробив, чим прислужився своїй нації.

Закономірність трагічного в концептуально-подієвій сфері — перехід загибелі у воскресіння, а в емоційній — перехід туги в радість. Трагічна емоція поєднує в собі глибокий смуток з високим

захопленням. У контексті сучасних викликів подібні тези співзвучні з гаслом «Герої не вмирають!». Звичайно, не варто розуміти її прямо. Ця фраза містить реальну філософсько-естетичну проблематику: життя героя завершується земним безсмертям, яке існує серед народу. Той, хто загинув, захищаючи рідну землю, свою родину, ідеї Батьківщини, залишається жити в пам'яті людей, завдяки результатам своєї діяльності та в її продовженні іншими членами суспільства. Саме пам'ять забезпечує безсмертя захисникам України, полеглим у боях за її волю. Вони залишаються високим прикладом для наслідування нащадкам. А все високе — вічне, воно оберігається традицією і передається наступним поколінням.

Варто наголосити, що надбанням колективної пам'яті фольклорні жанри стають тоді, коли вони варіюються і передаються з одного покоління до іншого. У повстанських піснях, як і в творах будь-якого іншого жанру, існує певний набір мотивів, що містяться в текстах, закріплюється в пам'яті респондентів, які зберігають їх, і передають слухачам, що своєю чергою стають новими носіями інформації. На відміну від інших, повстанські пісні не проходили активно цей шлях, оскільки тематика була заборонена. Проте навіть у таких затаємнених умовах вони збереглися й донесли наступним поколінням дух нескореної нації, героїзм учасників бойових дій УПА, який базується на ідейних особистостях, вихованих на міцних християнських і патріотичних цінностях:

*Ми чуєм волі, волі зов,
Народ свобідний буде знов,
Ми йдемо в бій до перемог,
Бо з нами правда, з нами Бог!* [11, с. 66].

Повстанська пісня віддзеркалює «спосіб думання загалу народу, його героїчні подвиги, повні любови до рідного народу, насичені небуденним героїзмом» [Цит. за: 14, с. 534]. Головним джерелом, звідки воїн черпає свою силу, є міцний дух. Саме велика сила духу заохочує повстанця, як і сучасного воїна ЗСУ, залишитися на полі бою і прикрити своїх побратимів, розуміючи що куля може вразити його самого. Дух націоналіста виховували в різних осередках, а загартовувався він у боях. Не випадково, героїчні мотиви пісень часто перегукуються з ідеями, викладеними в основних документах

членів ОУН, УПА, як, наприклад, Декалог: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї»; «Пам'ятай про великі дні наших Визвольних змагань»; «Будь гордий з того, що ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового тризуба»; «Ні просьби, ні грозьби, ні тортури, ані смерть не приневолять тебе виявити тайни» та інші. Зазначимо, що українську молодь виховували на героїзмі попередників. У плані ідеологічного вишколу провідні члени ОУН, УПА навчали юнацтво, роз'яснювали, як загартовувати свою волю, також і на прикладі «12 прикмет характеру українського націоналіста», які, до речі, були доповненням «Декалогу». Серед них найбільш співзвучні з героїкою в піснях, зазначимо такі: «Український націоналіст є завжди в повній бойовій готовності»; «Відважний, це значить, що він завжди бореться завзято й витривало»; «Український націоналіст вміє по-лицарськи перемагати і по-геройськи вмирати»; «В українського націоналіста велика ідея в серці, вогонь революційного духа в грудях, міцні й гнучкі м'язи, сталеві нерви, бистрий соколиний зір». Усе це засвідчує, що в скарбницю своєї творчості народ бере те, що близьке йому за ідейним спрямуванням і художніми образами, те, що зрозуміле йому, відповідає його духові й художнім уподобанням.

Висновки. У повстанських піснях відтворено філософію буття учасників визвольної боротьби, показано їхню велику звитягу, героїчну битву за волю України, сподівання на перемогу, здобуття держави, відновлення її незалежності. Героїзм воїнів УПА, які відчули небезпеку і загрозу, що нависли над їхнім народом, проявляється у свободі вибору шляху боротьби. Вояки УПА прославилися в боях мужністю, відвагою та відданістю Україні. Вони — незламні, навіть під тортурами не видають нікого зі своїх побратимів. Характерною особливістю повстанських пісень є героїчний стиль прощання з Україною, друзями та рідними, коли воїни гинуть у бою чи йдуть на самопожертву заради ідеї. Ратна доблесть, хоробрість, прославлення героїзму та відваги є специфічним вираженням національно-патріотичних почуттів, що виховувалися на героїчній традиції. Тому народні пісні національно-визвольної тематики мають досить потужний позачасовий характер, звитяга повстанців близька нашому сучасникові.

1. Малинська Н. *Думна героїка. Канон. Література. Онтологія спадковості*. Київ: Амадей, 2001. 214 с.
2. Ярмоленко Н. *Український усний героїчний епос: динаміка традиції*. Київ, 2010. 550 с.
3. Сокіл В. *Українські історико-героїчні перекази: структурно-семантичний та поетичний аспекти*. Львів, 2003. 320 с.
4. Рудакова Н. Специфіка фольклорної поетики у відтворенні героїки козацтва. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Київ: Київський університет, 2009. Вип. 32. С. 363—368
5. Стратілат А. Героїчний образ захисника Вітчизни в українських народних думках і казках. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Київ: Київський університет, 2008. Вип. 30. С. 269—272.
6. *Етимологічний словник української мови: в семи томах*. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 1.
7. Фролова К.П. Героїчне в літературі. *Українська літературна енциклопедія*. Київ, 1988. Т. 1.
8. Кравченко Уяна. Вороги, як повінь, ішли без упину... *Стрелецька Голгофа: спроба антології*. Упоряд. Т.Ю. Салиги. Львів: Каменяр, 1992.
9. Дем'ян Г. *Українські повстанські пісні 1940—2000 років*. Львів: Галицька Видавнича Спілка; Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003. 581 с.
10. Сокіл Г. «В лісі смерековім у Вишній Рожанці...» *Літопис Бойківщини*. ЗСА — Канада — Україна, 2019. Ч. 1/96 (107). С. 20—23.
11. Пісні УПА. Зібрав і зредагував Зеновій Лавришин. *Літопис УПА*. Торонто, 1996; Львів: Спільне українсько-канадське підприємство «Літопис УПА», 1997. Т. 25. 556 с.
12. Сокіл Г. Повстанські пісні — героїчний літопис українського народу. *Воля і Батьківщина*. 2004. № 2—3. С. 146—152.
13. Дем'ян Г. *Гуцульщина у визвольній боротьбі ОУН і УПА. Нарис історії та фольклористики (Частина 4). Визвольний шлях*. 2000. Кн. 6 (627). С. 37—53.
14. Трембіцький А. Повстанська пісня — складова уснописемної культури українців. *Народна творчість українців у просторі та часі*. Науковий збірник. Луцьк, 2018. С. 534—545.

REFERENCES

- Malynska, N. (2001). *Proud heroics. Canon. Literature. Ontology of heredity*. Kyiv [in Ukrainian].
- Yarmolenko, N. (2010). *Ukrainian oral heroic epic: dynamics of tradition*. Kyiv [in Ukrainian].
- Sokil, V. (2003). *Ukrainian historical and heroic tales: structural, semantic and poetic aspects*. Lviv [in Ukrainian].
- Rudakova, N. (2009). Specificity of folklore poetics in reproducing the heroics of the Cossacks. *Literature. Folklore. Problems of poetics* (Issue 32, pp. 363—368). Kyiv [in Ukrainian].
- Stratilat, A. (2008). The heroic image of the defender of the Motherland in Ukrainian folk thoughts and fairy tales. *Literature. Folklore. Problems of poetics* (Issue 30, pp. 269—272). Kyiv [in Ukrainian].
- (1982). *Etymological dictionary of the Ukrainian language: in seven volumes (Vol. 1)*. Kyiv: Scientific Opinion [in Ukrainian].
- Frolova, K.P. (1988). Kyiv. Heroic in literature. *Ukrainian literary encyclopedia* (Vol. 1). [in Ukrainian].
- Kravchenko, Ulyana, & Saliga, T.Yu. (1992). Enemies, like a flood, came without stopping... *Streletska Calvary: an attempt at an anthology*. Lviv [in Ukrainian].
- Demyan, H. (2003). *Ukrainian rebel songs of 1940—2000 years (historical and folklore research)*. Lviv; Kyiv [in Ukrainian].
- Sokil, H. (2019). «In the spruce forest in Vyshnaya Rozhanka...». *Chronicle of Boykiv region. ZSA — Canada — Ukraine* (Part 1/96 (107), pp. 20—23) [in Ukrainian].
- Lavryshyn, Z. (Ed.). (1996, 1997). *Songs of the UPA. Litopys UPA* (Vol. 25). Toronto; Lviv: Litopys UPA [in Ukrainian].
- Sokil, H. (2004). Insurgent songs — heroic chronicle of the Ukrainian people. *Volya and Motherland* (Issue 2—3, pp. 146—152) [in Ukrainian].
- Demyan, G. (2000). Hutsulshchyna in the liberation struggle of the OUN and the UPA. Essay on history and folkloristics (Part 4). *Vyzvol'nyj shliakh* (Book 6 (627), pp. 37—53) [in Ukrainian].
- Trembitskyi, A. (2018). Rebel song — a component of oral and written culture of Ukrainians. *Folk creativity of Ukrainians in space and time*. Scientific collection (Pp. 534—545). Lutsk [in Ukrainian].